

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу **ЛЕБІДЯ ОЛЕКСАНДРА ВАСИЛЬОВИЧА**
на тему: «Економічні та екологічні передумови залучення інвестицій в АПК
України»

представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 Економіка

Актуальність теми дисертації. В умовах структурних трансформацій економіки, воєнно-політичної нестабільності та зростаючої глобальної конкуренції питання залучення інвестицій в агропромисловий комплекс України набуває особливого значення. АПК є стратегічним сектором, що забезпечує продовольчу безпеку держави та формує значну частку ВВП, тому потребує оновлених підходів до управління інвестиційною діяльністю, орієнтованою на сталість і ефективність.

Недостатньо дослідженими залишаються питання впливу інвестицій, на розвиток аграрного сектору в умовах воєнних ризиків, порушення логістичних зв'язків, трансформації попиту на продовольство та кліматичних змін. Потребує подальшого обґрунтування інтеграція екологічного чинника в інвестиційну політику як інструменту стимулювання «зелених» інвестицій і формування сталого агровиробництва.

Отже, актуальність дослідження зумовлена необхідністю наукового обґрунтування економічних та екологічних передумов залучення інвестицій у розвиток АПК України в контексті післявоєнного відновлення, адаптації до європейських стандартів і реалізації принципів «зеленої» економіки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану наукових досліджень і розробок Вінницького національного аграрного університету і є складовою частиною науково-дослідної тематики: «Забезпечення розвитку територіальних громад в умовах реформування самоврядування» (номер державної реєстрації 0122U002096, термін виконання 2022-2024 рр.), де автором проведено аналіз динаміки інвестицій, визначено основні джерела фінансування, рівень участі державного, місцевого та приватного секторів, а також оцінено інвестиційну привабливість регіону в розрізі галузей. Особлива увага приділялася інвестиціям у розвиток АПК України, що відповідає завданням державної політики сталого розвитку.

Мета і завдання досліджень. Метою дисертаційного дослідження є формування науково обґрунтованих підходів і практичних рекомендацій щодо створення сприятливого економічного та екологічного середовища для ефективного залучення інвестицій в АПК України, з урахуванням сучасних викликів та пріоритетів сталого розвитку.

Для досягнення визначеної мети в дисертаційній роботі поставлено такі головні завдання:

- розкрити сутність інвестицій, визначити їх структуру та роль у розвитку АПК України;
- дослідити екологічні та економічні чинники інвестиційної привабливості АПК та здійснити порівняльний аналіз національного та зарубіжного досвіду;
- розробити методичні положення щодо удосконалення розрахунку

інтегральних регіональних індексів в частині оцінки інвестиційної привабливості АПК;

- проаналізувати макроекономічні показники, що формують інвестиційний потенціал аграрного сектору;

- оцінити стан природно-ресурсного забезпечення та рівень екологічної безпеки аграрного виробництва в Україні;

- виявити проблеми та бар'єри залучення інвестицій у сільське господарство з урахуванням ризиків, інституційних обмежень та регуляторних викликів;

- розробити пропозиції щодо формування сприятливого інвестиційного клімату в аграрній сфері за допомогою податкових та фінансових інструментів стимулювання;

- дослідити моделі партнерства бізнесу, держави та іноземних інвесторів та оцінити перспективи розвитку державно-приватного партнерства в аграрному секторі;

- обґрунтувати концепцію екологічно орієнтованих інвестиційних проєктів у рамках «зеленої» економіки.

Об'єктом дослідження є економічні та екологічні процеси, які формують умови залучення інвестицій в АПК України.

Предметом дослідження виступають економічні й екологічні передумови та механізми ефективного залучення інвестицій в аграрний сектор на національному та регіональному рівнях.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в розробці нових підходів до оцінки інвестиційного потенціалу АПК України з урахуванням економічних, екологічних і регіональних чинників, а також в удосконаленні інструментарію державного регулювання інвестиційної діяльності.

Найбільш суттєві наукові результати дисертаційної роботи, що містять наукову новизну і характеризують особистий внесок автора, наступні:

вперше:

- запропоновано концепцію трирівневої інституціоналізованої взаємодії суб'єктів державно-приватного партнерства, яка є адаптованою до національних реалій та верифікована через структурно-функціональну декомпозицію конкретного інвестиційного проєкту;

удосконалено:

- методичні підходи до оцінювання інвестиційної привабливості регіонів АПК, які передбачають урахування макроекономічних показників, природно-ресурсного забезпечення та рівня екологічної безпеки виробництва;

- підходи до аналізу інвестиційної привабливості АПК на засадах системної, технологічної та еколого-орієнтованої модернізації, що базується на гармонізації національного регуляторного поля з нормами ЄС;

- підходи до трактування сутності інвестицій їх структури та ролі у розвитку АПК;

набуло подальшого розвитку:

- методи прогнозування залучення прямих іноземних інвестицій шляхом моделювання впливу макроекономічних показників;

- науково-методичний підхід до комплексної, трикомпонентної оцінки інвестиційної привабливості АПК через призму впливу системних ризиків,

інституційних обмежень та регуляторних викликів на ключові показники фінансового оцінювання інвестиційних проєктів;

- напрями державної політики щодо формування сприятливого інвестиційного середовища через податкові та фінансові інструменти стимулювання, спрямовані на підтримку аграрного виробництва;

- аналітичні інструменти, зокрема матриця позиціонування регіонів України за інвестиційною привабливістю та потенціалом, а також нові механізми та математичні моделі для еколого-економічного управління надкористуванням та вдосконалення фінансово-кредитного забезпечення АПК;

- концепція екологічно орієнтованих інвестиційних проєктів, які базуються на принципах сталого аграрного виробництва та підвищенні екологічної безпеки територій.

Особистий внесок автора в одержані наукові результати. У дисертаційній роботі сформульовано та обґрунтовано сукупність положень, які характеризуються науковою новизною і свідчать про особистий внесок її автора у розвиток економічної науки, який полягає у вирішенні наукових завдань щодо розкриття теоретичних засад та удосконалення методологічних положень щодо оцінки еколого-економічної ефективності виробництва біогазу та практичних рекомендацій щодо стимулювання розвитку даного сектору біоенергетики.

Практичне значення одержаних результатів. Одержані автором результати дисертаційного дослідження та розробки рекомендовано до впровадження в практичну діяльність Департаменту агропромислового розвитку Вінницької обласної військової адміністрації, де автором рекомендовано економічні та екологічні чинники активізації інвестиційного процесу, а також методичні підходи до оцінки інвестиційного потенціалу та розробки регіональних стимулювальних механізмів, які можуть бути використані для формування цільових програм, залучення стратегічних інвесторів, удосконалення екологічних вимог до проєктів у сфері агробізнесу та аграрних підприємств Вінницької області, зокрема: ТОВ «Про-Харвест», де запропоновані методичні підходи до оцінки інвестиційної привабливості, інституційного середовища та екологічної складової інвестування дозволили керівництву підприємства оптимізувати прийняття управлінських рішень у частині інвестиційної політики, підвищити ефективність використання природно-ресурсного потенціалу та запровадити практики екологічно відповідального агровиробництва (довідка від 25.11.2024 р); ФГ «Зоря-Василівка», з метою підвищення ефективності управління інвестиційними процесами, зокрема, на основі проведених досліджень передбачається: здійснити комплексний аналіз потенціалу залучення «зелених» інвестицій у реконструкцію системи зрошення на площі близько 40 га ріллі; підготувати обґрунтування економічної доцільності переходу на біоенергетичні культури на 12% від загальної площі угідь господарства (орієнтовно 15 га); застосувати розроблену автором методику оцінювання інвестиційної привабливості із урахуванням екологічних критеріїв у процесі формування заявки на участь у програмі фінансування від Українського екологічного фонду (очікуваний обсяг потенційного фінансування – до 3 млн грн); використовувати пропозиції щодо формування інституційно-економічного

механізму стимулювання інвестицій в екологізацію виробництва при розробці інвестиційного проекту на 2026 рік (довідка від 30.06.2025 року).

Положення дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі Вінницького національного аграрного університету під час викладання окремих частин навчальної дисципліни «Аграрна політика та земельні відносини». Практичне значення одержаних наукових результатів зумовило їх впровадження у навчально-методичний процес та наукову роботу кафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії (довідка № 01.1-60-1290 від 15.10.2024 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є авторською працею. Відображені у ній висновки, рекомендації та положення наукової новизни, які виносяться на захист, отримані здобувачем особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертаційній роботі використані лише ті ідеї та положення, які є результатом власних напрацювань здобувача.

Апробація результатів дослідження. Положення дисертаційної роботи пройшли апробацію у доповідях і виступах дисертанта на 8 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, що відбулись протягом 2024-2025 рр.

Публікація результатів дослідження. За результатами дослідження автором опубліковано 14 наукових праць загальним обсягом 8,72 умовн.др.арк. (власний доробок автора 8,32 умовн. др. арк.), 0,93 умовн. др. арк. у наукових фахових виданнях включених до наукометричних баз Scopus та Web of Science Collection; 6,68 умовн. др. арк. у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз; 1,11 умовн. др. арк у інших виданнях.

Структура та обсяг дисертації були визначені відповідно до необхідності вирішення поставлених наукових завдань. Робота написана українською мовою, побудована традиційно за проблемно-тематичним принципом і складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст роботи викладено на 245 сторінках. У дисертації наведено 59 таблиць, 45 рисунків та 15 додатків. Список використаних джерел налічує 202 найменування і розміщений на 25 сторінках.

У роботі сформульовано предмет, об'єкт та основні методи дослідження, наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, задекларовано особистий внесок здобувача.

У першому розділі дисертації досліджено **теоретико-методичні основи формування інвестиційного потенціалу агропромислового комплексу України**. Розкрито еволюцію наукових підходів до визначення сутності інвестицій, інвестиційного середовища та потенціалу. Проаналізовано структуру інвестиційного потенціалу, що включає ресурсну, виробничу, фінансову, інноваційну, інфраструктурну та екологічну складові. Обґрунтовано роль екологічних чинників у сучасній інвестиційній політиці сільського господарства в контексті переходу до сталого розвитку. Запропоновано авторське визначення поняття «*інвестицій*» як стратегічного спрямування фінансових, матеріальних, нематеріальних та інтелектуальних ресурсів (капіталу) у динамічні проекти чи активи, що характеризуються очікуванням їхнього зростання та/або генерації систематичного потоку вигід (прибутку, соціального ефекту, інноваційного

розвитку) у майбутньому.

Другий розділ присвячено оцінці економічних та екологічних передумов інвестиційної діяльності в АПК України. На основі статистичних даних здійснено аналіз динаміки капітальних інвестицій та регіональної їхньої диференціації, що засвідчила концентрацію інвестицій у центральних і південних регіонах. Визначено головні бар'єри розвитку інвестиційних процесів — обмежений доступ до кредитних ресурсів, нестабільність податкового середовища, екологічні ризики та деградацію ґрунтів. Побудовано інтегральні показники економічного й природно-ресурсного потенціалу регіонів, що дозволило здійснити порівняльну оцінку їх інвестиційної привабливості. Обґрунтовано потребу у поєднанні економічних та екологічних критеріїв при формуванні стратегій інвестування в аграрну сферу.

У **третьому розділі** визначено стратегічні напрями підвищення інвестиційної активності в агропромисловому комплексі. Сформульовано пропозиції щодо вдосконалення державної політики, податкових і фінансових механізмів стимулювання інвестицій, включно із запровадженням податкових преференцій, пільгового кредитування та грантової підтримки для екологічно орієнтованих проєктів. Розкрито моделі партнерства бізнесу, держави та іноземних інвесторів у межах державно-приватного партнерства, яке визначено пріоритетним інструментом модернізації інфраструктури та залучення інноваційних інвестицій. Запропоновано концепцію «зелених» інвестиційних проєктів, спрямованих на екологізацію виробництва, енергоефективність та розвиток сталого аграрного виробництва.

У **висновках** узагальнено результати дослідження. Підкреслено, що **ефективне залучення інвестицій у АПК можливе лише за умови інтеграції економічних, фінансових та екологічних чинників розвитку**. Зазначено, що формування сприятливого інвестиційного клімату, розширення державно-приватного партнерства та розвиток екологічно орієнтованих проєктів є ключовими умовами для підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору України.

Хоча робота Лебідя О.В. відзначається високим науковим рівнем, новизною та практичною значущістю результатів, доцільно врахувати низку побажань і дискусійних моментів, які можуть стати основою для подальших досліджень.

1. В п. 3.3 проєкт «Агроінноваційний Хаб» ВНАУ є сильним практичним прикладом. Доцільно було б описати не лише очікувані вигоди, але й конкретні кількісні результати його дослідження (наприклад, оцінка інвестиційної ефективності проєкту за NPV/IRR або соціально-екологічний ефект);

2. На рисунках 2.1 та 2.2 автором охарактеризовано обсяг капітальних інвестицій в сільське господарство та переробну промисловість АПК доцільно було б об'єднати дані показники в один;

3. Робота переконливо обґрунтовує необхідність інвестицій, проте недостатньо деталізовано конкретний механізм адаптивного (гнучкого) планування інвестиційних проєктів, що забезпечував би їхню стійкість та життєздатність в умовах високих воєнно-політичних ризиків і післявоєнного відновлення.

4. Доцільним є проведення аналізу проблем та бар'єрів, з якими

зіткнулися інші країни при впровадженні ESG в АПК (наприклад, висока вартість сертифікації, опір фермерів, труднощі з вимірюванням соціальних показників). Це дозволить надати більш обґрунтовані рекомендації щодо уникнення подібних помилок в Україні;

Загалом, наведені зауваження принципово не впливають на наукову та практичну цінність одержаних автором результатів дослідження і не знижують в цілому достатньо високої позитивної оцінки дисертаційної роботи, а сама робота відповідає принципам академічної доброчесності.

Загальний висновок. З огляду на актуальність, новизну, важливість отриманих автором наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також практичну цінність сформульованих положень і висновків, вважаємо, що дисертаційна робота Лебідя Олександра Васильовича на тему: «Економічні та екологічні передумови залучення інвестицій в АПК України» відповідає вимогам, які встановлені Наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» № 40 від 12.01.2017 р. та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), а її автор – Лебідь Олександр Васильович – заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка.

Рецензент:

кандидат економічних наук, доцент, доцент
кафедри аграрного менеджменту та
маркетингу
факультету менеджменту та права
Вінницького національного аграрного
університету

Ярослав ГОНТАРУК

Підпис Гонтарука Я.В. засвідчую
вчений секретар

Тетяна КОРПАНЮК